

Contribuții la studiul obiceiurilor de nuntă din zona Călimănești

Ionuț Dumitrescu, Oana Florescu

ionut_gabriel1981@yahoo.com

stefana_dosa@yahoo.com

Momentele cruciale din viața omului, nașterea, nunta și înmormântarea, pe lângă faptul că au prilejuit la toate popoarele, începând din antichitate și până în zilele noastre, o serie de obiceiuri și ritualuri, au generat și o valoroasă poezie populară cu multe semnificații.

Toate obiceiurile și ceremoniile legate de momentele principale din viața omului sunt considerate ca rituri de trecere¹. La fiecare popor, ele își au rădăcinile adânc înfipte în tradiție, pe care, de altfel, o păstrează și o transmit în tot ce poate fi considerat caracteristic.

Obiceiurile din ciclul vieții sau riturile de trecere marchează cele mai importante momente din existența omului. Vechimea acestor tradiții și obiceiuri este diferită și cu aspecte concrete pentru fiecare ritual. Mihai Pop a emis teoria că cele mai vechi sunt manifestările legate de înmormântare². Obiceiurile de la naștere ocupă o poziție de mijloc, când s-a trecut de la instinctul biologic de perpetuare a speciei la apariția conștiinței sociale și, implicit, a unor practici rituale³. Obiceiurile de nuntă par să fie cele mai noi, originea lor fiind legată de apariția familiei ca instituție socială autonomă.

Obiceiurile legate de nuntă, botez și înmormântare sunt de natură să explice acel sentiment al comunității, a cărei memorie se dovedește vie prin originea sa, într-o tradiție consemnată oral. „Comunitățile de tip tradițional caracterizate prin participarea fizică și afectivă a grupului la evenimentele faste sau nefaste din existența fiecărui individ și a fiecărei familii, casa se impune în mentalitatea rurală ca un spațiu deschis, de întreținere și stimulare a sociabilității.”⁴

Aceste obiceiuri privesc viața individului și ele au mai fost numite obiceiuri de trecere pentru că fiecare în parte aduce o schimbare în viața și condiția individului. S-a apreciat existența a trei stadii în împlinirea obiceiurilor respective: despărțirea, așteptarea și integrarea individului în noua sa condiție. Tradițiile au dovedit o solidă durabilitate, dar s-a observat și o evoluție de la ceremonial la spectacol. În desfășurarea acestor obiceiuri se impun acte de natură diferită: de la implicarea unor credințe străvechi până la elemente de ordin social.

¹ Arnold Genep, *Riturile de trecere*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 51

² Mihai Pop, *op. cit.*, p. 140

³ *Ibidem*, p. 157

⁴ Nicoleta Coatu, *Eros-Magie-Speranță*, Ed. Rosetti-Educațional, București, 2004, p. 12

Obiceiuri de nuntă

Următorul moment important din viața omului marcat prin manifestări folclorice deosebite este căsătoria. Obiceiurile în legătură cu căsătoria depășeau prin amploarea lor, prin mulțimea și varietatea manifestărilor folclorice pe cele în legătură cu nașterea și cu trecerea în categoria flăcăilor de însurat și a fetelor de măritat⁵.

Primul act de confirmare a unei legături de dragoste între doi tineri care doresc sau familiile lor consfințesc acest lucru îl reprezintă peșitul. Pentru a da însemnătate cuvenită acestui moment de început, părinții și alte rude mergeau la casa fetei pentru a formula cererea în căsătorie. „Mergeau părinți, rude, mirele venea în altă zi, dacă părinții s-au înțeles.”⁶ În Călimănești exista obiceiul, la fel ca și în alte sate vâlcene, ca o fată să nu se mărite înaintea surorii ei mai mari.

Negocierile erau lăsate adesea în seama maturilor, când se stabilea zestrea sau „foaia de dotă”, aceasta urmând să le asigure un statut economic și social adecvat. „Lada de zestre (cu chichița lăzii – o cutie mică în ladă unde se țineau salbele) se ridică o dată cu ridicarea miresei. Lada cuprindea îmbrăcăminte (țoalele ei). Era dusă cu căruța cu boi la casa mirelui.”⁷ Bărbatul aducea pământ, animale și, uneori casă. Din ziua peșitului fata și feciorul ieșeau împreună la joc, iar pentru cele două familii era o perioadă de a se cunoaște.

O temă frecvent întâlnită în tematica folclorului de pe valea Lotrului până la Călimănești este aceea a „înstrăinării” fetei logodite, „peste munți și în alte curți”:

„Zi tu, maică, ce ziceai,
Când de mică mă creșteai,
Că zece fete să ai
Și prin străini nu le dai.
Numai patru ai avut
Și prin străini ne-ai dădut.
Maică, unde m-am dus eu
Numai țancuri și loc rău,
Cucuruzul nu se face,
Nici la grâu locul nu-i place.
Ies afar, mă uit la piatră
Intr-un casă, eu n-am tată;
Ies afar, mă uit la lună,
Intr-un casă, eu n-am mumă,
Ies afar, mă uit la brazi,
Intr-un casă, eu n-am frați,
Ies afar, mă uit la flori,
Intr-un casă, n-am surori.
Foaie verde nucă sacă
Așa-mi vine câteodată

⁵ Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 38

⁶ Informator Negrea Ecaterina

⁷ Informator Popescu Elena

Ca să mă arunc în apă,
Tot în apa Oltului.
Șiu-o să mă ia și pe mine
Să mă ducă-n sat la mine.
Pelin beau, pelin mănânc
Seara pe pelin mă culc,
Dimineața când mă scol
Sunt cu sânul plin de dor.”

La logodnă avea loc schimbul de batiste. În Călimănești, batista era oferită de mireasă, fiind numită „cârpa de schimb” și așezată peste un colac și un pahar de vin. Mirele așeza bani pe batistă, pe care îi lua mireasa, iar paharul de vin era băut de ambii tineri. După logodnă, mireasa și fetele din sat coseau batiste pentru ginere și rudele acestuia.

În Călimănești nunta avea loc duminica. Cu câteva zile înainte de nuntă ginerele, împreună cu stolnicul, și mireasa, împreună cu sora de mireasă, anunțau nuntașii. „Stolnicul umbla cu plosca cu țuică, de care se lega o batistă (cusută de mână de mireasă) și doi covrigi prinși la gâtul ploștii.”⁸

Sâmbătă seara avea loc fedeleșul. În trecut, în Călimănești, sătenii ofereau familiilor așa-numitele „plocoane”, de fapt o traistă cu produse, necesare pregătirilor de nuntă. Acest aspect și pregătirile care aveau loc pentru nuntă dădeau satelor un aer sărbătoresc, pentru nuntă pregătindu-se, de fapt, întregul sat. Pentru lumea rurală, ceremonialul nunții nu era doar un spectacol, ci temei al vieții. Fedeleșul era considerat o transpunere pe planul dramei populare a unui moment din străvechiul rit de trecere: despărțirea mirilor de ceata feciorească, de starea civilă pe care o părăsesc.

Fedeleșul ginerelui era o mică petrecere a tânărului cu rudele apropiate și cu feciorii satului. Ultima seară de feciorit se încheie prin „bărbieritul mirelui”. Cântecul ginerelui, intonat cu acest prilej, are ca temă predominantă trecerea mirelui din ceata feciorilor în rândul oamenilor căsătoriți. Este înfățișat contrastul dintre viața de flăcău și cea de om căsătorit, supus obligațiilor și greutăților vieții:

„Bărbierule, dumneata,
Nu-mi rade mustața mea,
Rad barba de tinerețe,
Și pui p-a de bătrânețe.
Când era tânăr băiat
Îmi umblam noaptea prin sat,
Dar pe când m-am însurat,
Potecile le-am scurtat.”⁹

La casa miresei se făcea bradul în care se puneau busuioc, pentru a aduce noroc și bogăție. Ceremonia bradului este diversificată și are o încărcătură sentimentală deosebită.

Nunta tradițională era un eveniment cu desfășurare amplă. Interesul participanților se focaliza asupra casei mirelui și casei miresei. Ceremonia gătirii miresei era

⁸ Informator Ghinoiu Maria, n. 1939, Jiblea Veche

⁹ Cântec întâlnit și în satele din Țara Loviștei

importantă, mai ales în perioada în care se foloseau piese tradiționale: fota, iia cusută sau aleasă în război, ilicul de aba cu flori, voalul lung până la pământ prins cu lămâiță și fir în formă de coroană¹⁰. După ceremonia de îmbrăcare a miresei, în Călimănești se derula „hora bradului” și purtarea vedrei cu apă care pregătea momentul sosirii alaiului mirelui.

Fratele de ginere, care purta lumânările de la biserică, încălța mireasa duminică dimineța, așeza salba pe gâtul miresei (salba o ducea pe pălărie până la casa ei), iar în pantoful miresei punea bani. „Fratele de mireasă aducea împreună cu mireasa (ținându-se de mână) de la râu o vedriță cu apă. Cu această apă mireasa stropea nuntașii înainte de a merge la cununia religioasă. Sora de mireasă însoțea mireasa prin sat, împodobită cu beteală, ca să fie văzută de tot satul.”¹¹

Nimic din ce se îndeplinea în ceremonialul nunții nu se făcea fără lăutari, totul se săvârșea în acompaniamentul muzicii. Lăutarul trebuia să cunoască toate momentele de desfășurare a nunții și să zică la fiecare moment cântecul potrivit.

Un moment important era sosirea alaiului mirelui, însoțit de nași, la casa miresei. „Porțile erau ferecate. Se spuneau orațiile de către stolnic, mireasa se ascundea, nuntașii intrau în ogradă și căutau mireasa. Nașa îi cosea mirelui floarea și batista. Mireasa scotea apa și stropea cu busuioc nuntașii, împreună cu fratele de mireasă”¹². Scopul suitei mirelui era luarea bradului, iar după acest moment se putea merge mai departe cu desfășurarea ceremonialului. După nuntă, bradul se așeza în vârful casei unde rămânea până se usca sau într-un pom roditor.

Momentul religios era un moment important în derularea nunții, fără cununia religioasă nici nu se admitea că se poate întemeia o familie, fără binecuvântarea preotului satului pentru cei doi miri, unul din scopurile căsătoriei fiind perpetuarea familiei creștine¹³.

Masa cea mare, la care participă membrii comunității, crea acel sentiment de coeziune în cadrul spațiului propriu. Darurile oferite erau adunate cu ajutorul unei persoane desemnate din timp, stolnicul. Înaintea străngerii darurilor de către stolnic, nașul primea o găină friptă. Acesta i-o dădea mirelui să o rupă și, apoi, o împărțea. Nunta se încheia cu hora mare sau hora miresei și luarea petelii; nașa lua de pe capul miresei sovonul, apoi peteala și lămâița și le punea pe capul altei fete care dorea să se mărite curând.

Luni dimineța lăutarii cântau la fereastra mirilor zorile. Atât în Călimănești, cât și în alte sate vâlcene exista obiceiul ca soacra să afle de la fiul său dacă mireasa a fost fată mare. Uneori, cămașa de noapte a miresei era jucată în horă, afară. Apoi, se bea fetia miresei, adică țuică fiartă cu zahăr și toți se bucurau că noua gospodărie începe cu bine. Dacă mireasa n-a fost fată mare o rudă a mirelui lua o oală și o spărgea de parii gardului. „O verișoară de-a mea a fost obligată toată viața, de bărbatul ei, ca, la fiecare masă, să pună o farfurie în plus.”¹⁴ În astfel de condiții zestrea trebuia renegociată.

¹⁰ Elena Secoșan, *Portul popular, în Arta populară din Vâlcea*, Râmnicu Vâlcea, 1972, p. 116.

¹¹ Informator Negrea Ecaterina

¹² Informator Popescu Elena

¹³ Simion Florea Marian, *op. cit.*, p. 437

¹⁴ Informator Vasilescu Elisabeta, n. 1928, Jiblea Veche

Luni seara se făcea o masă la casa părinților fetei, numită „întorsurile”. Mersul la „întorsuri” este atestat în tot spațiul vâlcean. Fosta mireasă se îmbracă ca nevestele: cu cârpă-maramă – peste cap și pe sub bărbie. În prima duminică, tinerii mergeau cu plocon la nași. „Nașii erau foarte respectați, ca și părinții. Se ducea la zile mari, la onomastica nașului cu plocon și petreceau împreună.”¹⁵

Complex ceremonial ce marchează în mod sărbătoresc schimbarea statului existențial al unui tânăr cuplu, nunta reglează „trecerea” dintr-o etapă în alta a vieții. Organizarea și desfășurarea întregii suite ceremoniale se bazează pe coordonate fundamentale ale mentalității specifice satului românesc tradițional; respectarea normelor și valorilor transmise de antecesorii și preocuparea pentru asigurarea trăinicieii noii familii, cu atenție specială pentru menținerea relațiilor cu familia creată prin unirea neamului miresei cu cel al mirelui¹⁶.

Summary

The crucial moments in human life such as birth, wedding and funeral, besides the fact that they gave the occasion, to all the nations, to develop a series of customs and rituals since the ancient times until today, they also generated a valuable folk poetry with many meanings.

All the customs and ceremonies related to the major moments in human life are seen as rites of passage. In every nation, they are deeply rooted in tradition, which, moreover, they preserve and transmit in everything that can be considered characteristic.

The habits from the life cycle or the passage rites mark the most important moments of the human existence. The age of these traditions and customs is different and with specific aspects for each ritual. These practices concern the individual's life and they are also called passage habits because each one of them brings a change in the life and condition of the individual. It has been estimated the existence of three stages in the fulfillment of those habits: the separation, expectation and integration of the individual in his new condition. The traditions proved to have a solid durability, but an evolution from the ceremony to the show was also observed. Acts of a different nature are imposed in the development of those habits: from the involvement of ancient beliefs to social factors.

¹⁵ Informator Negrea Ecaterina

¹⁶ Ernest Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești*, Ed. Cartea Românească, București, 1981, p. 103